

GIZAUNDIAK

EZPOZ MINA,

GUDALBURUA

PRANTZIAKO IRAULTZA

Godoy, Españaiko ministru bitxiak guclaturuta jo eutsen Prantzia'ko Iraultza barriko agintariari. Eta gudari-pilloak eskatu orretarako euskaldunai.

1792'garrena zan : Naparroa'ko Idozin erritxuen jaiotako Espoz Mina. Eta umetxua zan. Jakiña, ez eban armarikjaso.

Ez berak, eta ez beste askok be. Bat bakarra azaldu zan Naparroa osoan, izkillo eske. Epel jokatu eben euskaldunak, bail Ez zan euren arazoa, Prantzia ta Es Paña artekoa baiño.

Ei rez sartu ziran, orrelan, Prantziarrak Euskalerriko lurralde b Irrura. Eta Euskaldunak asarrE tu barik eta ituna egin eben Prantziarrakaz.

Zer itun?... Ba, Españaiganclik bereixi, ta «Euskal-Errepublika» sortu, Prantziko agintari barrien babespean.

Ez eban luzaro iraun egoera barri orrek.

Andik laster, España ta Prantziak bakeak egin ebezan eta lengotara biurto ziran gure gauzak.

NAPOLEON

Andik amasei urtetara, 1808'garrenean, Napoleon sartu zan gurean, bere guda-mutillakaz; maltzur-maltzur, lenengotan; eta guda gogorrean, ondorengotan.

Eta orain, bai, orain jaso ziran euskal mutillak.

Longa jarri zan arein buru, Bizkaian; Jauregi artzaña, Gipuzkoan; eta Espoz Mina, Naparroan.

Irurok izan ziran ausart eta adoretzu; baiña Espoz Mina irurotan ergilla ta ospetsuen.

ESPOZ MINA

Laster batu ebazan bere alboramilla mutil bizkor, eta Naparroa osoan, barra-barra ebiltzen Prantziarren aurka asi zan gogor.

Baiña ez zan, gauza samarra. Arerioz inguraturik cgoen alde guztietatik, eta batera ta bestera ibilli bear beti, jangaiz urri, eta guclazkilloz urriago.

Amar millaraiño ugaritu ebazan, alan ta guztiz be, Espoz Mina'k here mutillak; eta arerioari kendutako izkillo ederraz jantzirik, sekulakoak egiten ebazan onein lepotik.

Eta auxe okerrera: Prantziko mugak, eta Naparroako bideak artuta eukazala gure guclalburuak, eta ezin zeikela arerioa bere erara, iñundik-iñora be ibilli

Oartu zan Napoleon zurra, eta auxe esan eutsen Naparro'ako bere ordezkari Reille gudalburuari: Mina, gudalburu ori ondatu len bait len; zeure narruaz ordainduko dozu, osterantzean.

Dana, alparrik. Andik laster, Mina'k Naparroa'n egozan Prantziar guztiak esetzi ta j2.zartu eta Iruña'ko arresipean sarrazo eta an euki ebazan inguraturik, naiko estu ta larri.

CADIZ'KO LEGEDIA

Españaiko lurralde geienetan Prantzirrak atzeraka ioiazan, eta Españaiko ordezkariak itzartu, ta Cadiz'ko uriburuan batu ziran, gerorako lege barriak antolatzeke.

1812'garrenean osotu eben legedi barri ori.

Alderdi bi eukazan legediak: Bata ona ta bestea, txarra.

Españaik ordura arte ezetsitako giza-eskubideak onartzen zitu; baiña ordura arte zaindutako geure erri-eskubideak ezesten zitu.

Ez genduan euskaldunok ezer irabazten: Betidanik genduzan onartuak giza-eskubideak. Eta galdu, barriz, geure betiko erri-eskubideak galtzen genduzan.

Ori zala-ta, Mina'k legedi barri orren zenbakia eskuratu ebanean, berau aulki baten gainean ezarri, bere mutil talcle bateri deitu, ta tiroz jo ta ezestu eban.

KARLISTALDIAN

1813'garrenean amaitu zan guda ori. Eta Napoleonek Prantziar atxillo eukan, Fernando

VIIgarren erregea urrengo artean Españiratu zan.

Onek Cadiz'ko legedi ori ezetsi, ta lengotara biurto ebazan emengo gauzak.

Poztu zan Mina, ta Naparroa'ko aldundiari zorion berocnak emon eutsozan.

Naparroa'ko agintari edo errege ordezkoa egingo ebela uste eban berak. Baiña. erregck Mina barik Ezpeleta'ko koncica aukeratu eban orretarako.

Mina, bere lagun zarragaz asarretu, ta Prantzira joan zan zapuztuta.

1833'garrenean Fernando erregea il, eta aren alaba Elisabet koroatua izan zan Españaiko erregiña lez.

«Liberalak» deitutako Cadiz'ko legedi-zaleak onartu eben erregin barria, eta «absolutista» cleitutako lengo zaleak ezetsi, ta Fernandoren anai zan Karlos V'garrena izendatu eben aren ondorengotzak.

Laster lotu ziran alker-guclagogorrean, Elisabetarrak eta Karlotarrak.

Eta emen agertu zan, barriro, Espoz Mina. Ez zan lengoa; zapuztuta egoan oraindiño, eta bere lengo lagun zarren aurka ekin eban, Kaslostarren aurka, ziur.

Ez eukan baiña lengo arrakasta ta eraginik. Zumalakarregi'gaz egoan, orain, Naparroa. Eta Madrideruntz joan zan Espoz Mina, berriro zapuztuta.

Zumalakarregi, bitartean, Madrid'etik etorritako gudalburu guztiak apurtuaz ioian, bata bestearen ondoren. Eta Espoz Mina bidaldu eben Madrid'etik, orduan, gudaloste guztien gudalburu bakar lez.

Berrogei milla mutil eukazan Minak; ogei milla, Zumalakarregik. Naparroakoako Ultzaman jo eben alkar. Gogor jo be. Eta Minak galdu eban eraso.

Ez eben bizirik galdu, baiña erasoaz mindu ta geisoturik, andik laster it zan.

Ai! Eta milla bider ai! Espoz Mina ori iñoz zapuztu ez eta bi euskal-gudalburu orreik beti, alkarregaz joan izan ba'liral!

URKIOLA'K